

Kortfattad bokhistoria

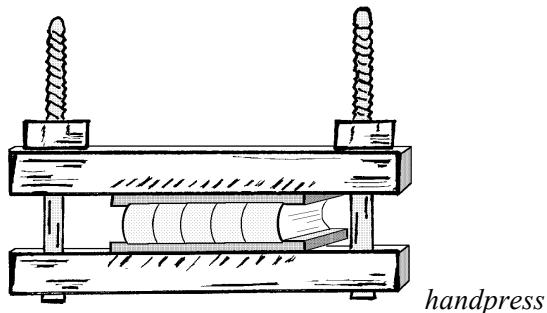
Av Carl Åke Svanberg.

Konsten att förmedla kunskap.

Att förmedla kunskap till eftervärlden kräver ett skrivspråk. Förr högs texten ofta in i sten och var därmed låst till en plats.

Så småningom dök det upp mer lättburna textbärare och man kunde skicka meddelanden till andra platser.

Bland de tidiga textbärarna finns papyrus, lertavlor, palmblad och vaxtavlor.

Bokens föregångare.

Papyrusen intog tidigt en särställning och användes vanligtvis i form av bokrullar. De var föregångarna till böckerna. Även palmbladen var hopfästa i enheter. Lertavlorna var i lösbladssystem.

Det fanns också vaxtavlor. Träskivor med fördjupningar i, där det fanns vax. Man skrev sina meddelanden i vaxet och skickade det. Mottagaren läste meddelandet och värmdde vaxet så att det blev plant igen och skrev ett svar. Vaxtavlor kunde bestå av flera tavlor ovanpå varandra, hopsatta i bokform.

Nag Hammadi och Pergamon.

De äldsta böcker man hittat stammar från Nag Hammadi i Egypten och är från 200-talet efter Kristus. De har inlagor av papyrus. Fragment av böcker från 100-talet har också hittats (J. A. Szirmai, arkeologin i medeltida bokbindning). Arkeologer har hittat biblioteket i Pergamon (idag Bergama i Turkiet). Många menar att

utvecklingen av boken i kodexformat skedde där, mellan 200 före och 300 efter Kristus. Då man började skriva på pergament. (Hudar som legat i kalk, spänts upp, skrapats och torkats.)

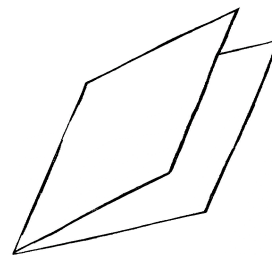
Papyrusrullarna fanns tidigare men papyrusen växte bara i Egypten och kunde vara dyr.

Pergamentet är inte lika lättrullat som papyrus och svårare att göra bokrullar av och då utvecklades boken i kodexformat. Eftersom pergament kunde tillverkas nästan överallt blev det billigare att använda till kunskapsförmedling och böcker.

Skrivarstugor.

Om man ville ha ett eget exemplar av en bok fick man skriva av originalet.

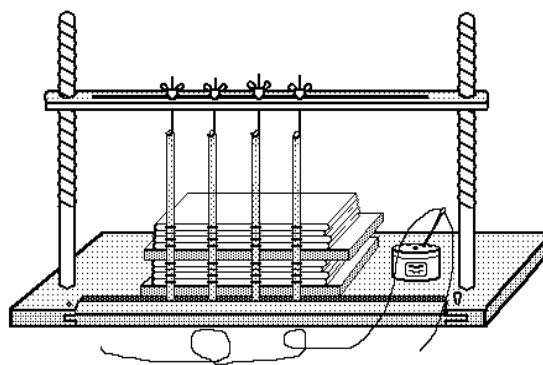
Många kloster hade skrivsalar med folk som skrev av deras böcker och band in sidorna. Därpå såldes den nyskrivna boken och klostret kunde bli rikt.

Teknik.

Bokbindning går ut på att fästa ihop sidor till en enhet. Vikta ark, vanligtvis flera i varandra, där man syr i arkvecket eller lösa blad som sys ihop i buntar från sidan. Dessa häftas/sys sedan ihop på varandra, i en häftlåda eller limmas ihop till en tjockare bunt/bok. Buntens behandling sedan för att få form och hållbarhet, metoderna har varierat genom århundradena. Den får ett skydd om sig, i form av pärmar och rygg. De dekoreras efter ägarens önskemål.

Det finns många olika inbindningstekniker, beroende på vad boken skall användas till.

häftlåda

Tryckkonsten.

På 1450-talet uppfann Gutenberg de lösa typerna (konsten att gjuta lösa bokstäver). Därmed kunde man sätta upp text och trycka hela sidor och ark.

Samtidigt kom konsten att göra papper till Tyskland och Nordeuropa. Böcker kunde massproduceras.

Bokbindarkonsten fanns sedan tidigare, men nu blev det mer att binda och böckernas utseende och teknik varierades och utvecklades mer.

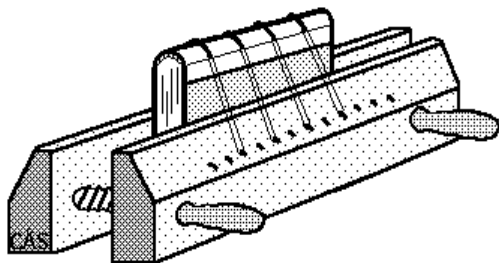
Nämnas kan det marmorerade papperet som kom till Europa från Turkiet. Tekniken att marmorera papper (färga papperet) förekommer än idag och det används till bokomslag och försätts (pärminsidor).

Industrialiseringen.

I mitten av 1800-talet ökade pappers-tillverkningen genom tillkomsten av pappersmaskiner och trämassa.

Det tillsammans med nya maskiner inom bokbindningen, falsmaskiner, häftmaskiner och skärmaskiner ökade bokproduktionen.

Nya material som klot (tyg för bokbindning) dök upp och därmed andra utseenden och tekniker.

klotpress

Material.

Olika material har förekommit och förekommer i böcker. Inlagan har varit papyrus, pergament och papper, i den ordningsföljden.

Pärmarna gjordes av trä eller papp. De vanligaste materialen att klä bokpärmarna med är skinn, pergament, klot, papper, tyg och metallpärmarna.

Inne i boken finns trådar, band eller snören av hampa, lin eller bomull och liknande. Metallklammer förekom under en tid. Limmer som stärkelseklister, ben- och hudlim samt diverse moderna plastlimmer används.

Dekoren har tryckts i blindtryck, guldtryck, svarttryck, färg och färgfolier.

Skinnpåläggning eller intarsia i olika färger har och är också vanligt.

Förr förekom också lädersnitt och metallspännen och liknande.

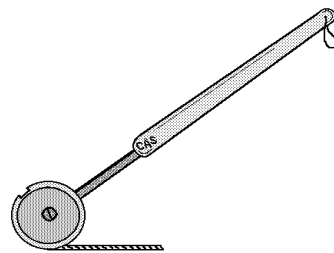
Bokbindning idag.

Jag delar upp bokbindning i tre huvudgrupper.

Efterbearbetning. Man gör färdigt trycksaker som block, broschyrer, veckotidningar och liknande.

Industriebokbindning. Massproduktion av böcker med maskinell hjälp.

Hantverklig bokbindning. Enstaka bokband, såväl bruksband som konsthandverk.

förgyllarrulle

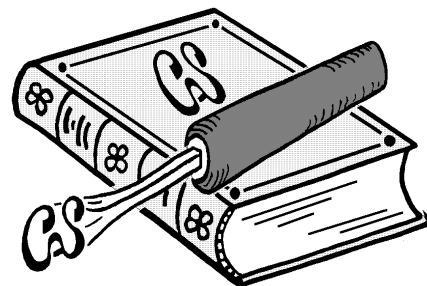
Utbildning.

Utbildningen idag är treårig. Man kan gå som lärling eller på en skola. Efter tre år kan man om man vill göra ett gesällprov. Det består av 4 olika bokbandstyper, helt skinnband på äkta bind, halvfranskt band, klotband och pappersband och en låda med hals.

Efter ytterligare utbildning kan man göra ett mästarpöv.

Konservering / restaurering.

Värdefulla böcker skall man göra så små ingrepp i som möjligt. Ofta är en skyddskartong bäst. Idag finns det bok-konservatorer som kan åtgärda skador om det behövs.

förgyllarstämpel